INTERVIU CU DOAMNA PROFESOARĂ ELENA TUDORACHE: „M-AM REFUGIAT ÎN CĂRȚI, UNDE ERAM LIPSITĂ DE TOATE ACESTE DURERI ALE LUMII ÎNCONJURĂTOARE”

Autor: Petru Dimitriu | 11 ianuarie 2023

Doamna profesoară Elena Tudorache s-a născut la Galați pe 17 octombrie 1951. După ce a absolvit Facultatea de Litere din București în promoția din 1974, s-a întors în orașul natal, unde a urmat o carieră de 42 de ani ca profesor în ciclurile primar, gimnazial și liceal. În ultimii 26 de ani de carieră a fost profesor la Colegiul Național „Vasile Alecsandri” din Galați, unde elevii săi au obținut în mod recurent distincții la concursurile și olimpiadele naționale de limba și literatura română. În spatele acestei cariere strălucite stau, însă, cumpene grele, pricinuite de regimul totalitar din România de la acea vreme, care a stigmatizat pe nedrept multe dintre elitele vremurilor, dar și pe descendenții lor.

Am discutat în acest interviu despre traumele unei copilării trăite cu pecetea de dușman al poporului, despre personalitățile luminoase din cadrul universității din acea vreme, despre perioada de tranziție post-decembristă văzută de la catedră și despre situația literaturii contemporane.

Bună ziua și mulțumim mult pentru interviu. Spuneți-ne, pentru început, cum și în ce context ați dobândit dragostea pentru literatură?

Într-un context istoric foarte dificil, în sensul că tatăl meu a fost unul dintre constructorii „fericiți” ai Canalului Dunăre-Marea Neagră. În acele condiții, învrăjbirea împotriva „criminalilor burghezo-moșierești” era atât de mare încât mergea de la vecinii de pe stradă și până la școală între copii, în așa fel încât mama, care lupta din răsputeri să țină

familia pentru că tata era închis, era mereu amenințată la serviciu că va fi dată afară, deși era soră specializată în radiologie, o specialitate rară la acea vreme. Eu la școală eram numită „pușcăriașa” și mâncam bătaie într-un hal fără hal de la toți copiii. La ședința cu părinții, învățătoarea, care a avut curajul să-mi ia apărarea, era bruftuluită de celelalte mame, care îi spuneau: „Cum dai premiul întâi unui copil dintr-o familie dezorganizată?!” Aceasta m-a însingurat și m-a îndreptat într-o lume în care să mă simt ocrotită, și aceasta a fost lumea literaturii. Având și o bibliotecă în casă – părinții au fost cititori amândoi – m-am refugiat în cărți, unde eram lipsită de toate aceste dureri ale lumii înconjurătoare. După care s-a dezvoltat pasiunea permanentă. A devenit pentru mine, realmente, un viciu! M-a ajutat, să spunem, și un oarecare talent la scris, pe care l-am avut și îl am încă, fără nicio falsă modestie.

Să ne oprim puțin asupra acestui episod tragic. Ați aflat vreodată care a fost acuza oficială la adresa tatălui?

Niciuna! „La modă” era să te ia de pe stradă, familia să nu știe nimic despre tine, să se dea de ceasul morții, și într-un târziu să se îndure un milițian și să-ți spună: „Soțul tău a fost arestat fiindcă este dușman al poporului”. Nu se făcea proces! Tatăl meu fusese ofițer în armata regală, era basarabean fugit în România de ruși, cu familie cu tot. Atunci au fugit bunica mea paternă cu patru fete și cu tata. Fetele s-au măritat și și-au schimbat numele; dar pe tata nu l-au pierdut din vedere! Și pe vremea când s-a întâmplat „minunea” asta, plecase pur și simplu în piață să ia carne. Era de 23 august, când se dădea marfă mai bună. Și nu s-a mai întors, pur și simplu. Pe atunci el era funcționar la Consiliul Popular, pentru că, făcând un liceu foarte bun și școala de ofițeri, era foarte priceput la desen tehnic, și îl foloseau la planuri cadastrale și alte astfel de desene, într-o vreme când nu exista calculator, totul se făcea cu mâna. Ei au spus că este arestat prin „prezumție de vinovăție”! „Se pare” că ar fi delapidat o sumă foarte mare, deși el nu avea ce să delapideze, decât hârtiile cu care lucra, planurile străzilor, caselor, ș.a.m.d.

Și cum ați gestionat această situație teribilă?

Mama era disperată. O vedeam bine că atunci când venea de la vorbitor era prăbușită. La spitalul la care lucra ca soră șefă veneau toți ștabii politici. După un an și jumătate în care tata a lucrat la Agaua în condiții grele, mama, prin cei de acolo, prin ea însăși, a avut o pilă și l-a scos pe tata în regim de domiciliu obligatoriu, un regim mai acceptabil cât de cât, în care nu avea 12 ore de muncă forțată pe zi. În felul acesta a supraviețuit și a venit acasă, dar a durat supraviețuirea doar 7 ani, pentru că la 48 de ani s-a terminat! Nu a povestit niciodată absolut nimic! Nimic, nimic din ce s-a întâmplat acolo! I-a fost frică să nu rămână în mine o amintire și să mă revolt mai târziu, i-a fost frică pentru viitorul meu, poate i-a fost frică și de nevasta lui să nu spună mai departe… Fiindcă ei acolo semnau că nu vor spune nimic… El s-a conformat, i-a fost frică pentru familia lui.

Tata a dispărut când intram în clasa I și s-a întors când eram în clasa a V-a. Toată școala primară am purtat această pecete, de pușcăriașă, copil din familie dezorganizată. Copiii știau despre mine de la părinții lor. Abjecția aceea inoculată în clasele de jos a dat în clocot atunci. Acei oameni erau extrem de fericiți că pot să facă rău. Din același motiv, am învățat în cel mai slab liceu din Galați, un liceu nou-înființat. Toate colegele mele de clasă erau fiice de CAP-iști fruntași. Erau fete de țărani care la clasa a IX-a nu scriau ortografic. Între toate colegele mele de clasă mai erau încă două ca mine, cu un destin încărcat: o fiică dintr-un neam de boieri cu vechime și o descendentă a lui Hogaș.

Ați păstrat legătura cu cele două colege?

Am păstrat legătura, dar și ele erau instruite de acasă, ca și mine, să nu avem legături prea puternice. Eram politicoase, ne respectam, am fost prietene toată viața, dar de la distanță. Era o teroare cumplită, măi! Să nu mai dea Dumnezeu așa ceva! Liceul era o ascunzătoare. Nici din liceu nu am amintiri fiindcă nu aveam cu cine, efectiv…

Mergând mai departe, care a fost experiența dumneavoastră din facultate?

În liceu, m-am remarcat pe la olimpiade, pentru că citisem foarte mult față de colegii mei. Facultatea de Litere a fost singura facultate la care m-am putut pregăti fără nicio oră de meditație.

Mi-am dorit facultatea din tot sufletul. Concurența era foarte mare, am fost șapte pe un loc. Am beneficiat de faptul că acei profesori – în anul 1970 – erau încă oameni cu moralitate și cu principii.

Examenul a constat în trei lucrări scrise și una orală. La oral, eu numindu-mă Ureche – tata este descendent din familia cronicarului din Basarabia – am intrat ultima. Oralul l-am dat cu domnul Paul Cornea, Dumnezeu să-l odihnească! Însă niciodată nu am avut impresia că mă va repezi la notă sau că mă va descalifica pentru că eram singură cu el acolo și eram o provincială venită de nu-știu-unde.

La această facultate începuseră să aibă acces și foștii copii ai deținuților politici care până atunci nu avuseseră dreptul să se înscrie în facultăți, așa încât am fost colegă cu nepotul lui Alexandru Condeescu, nepoata lui Vianu, fata editorului Herescu, deci oameni care erau la 30 de ani – față de mine, care eram la 18 – și care, evident, erau citiți extraordinar de mult. Dar am reușit, am intrat. Omul acesta, domnul Paul Cornea, mi-a pus 10 în oral! A avut probitate morală, efectiv, ceea ce nu știu dacă s-ar mai întâmpla astăzi.

La facultate, tot pentru singurătatea mea, am învățat și am citit cât am putut, dar și pentru faptul că între timp tata murise… După ce tata abia venise, a fost angajat muncitor necalificat. Descalificarea socială mergea atât de departe încât, deși era absolvent de liceu militar din Cernăuți, nu a avut voie să se angajeze decât muncitor

necalificat cu salariul minim, la săpat șanțuri. Din nou, o chestie care ne-a frustrat și ne-a umilit pe toți. În final, tata a murit când eram în anul al II-lea, pentru că după 4 ani de muncă de acest fel în satul Agaua, sănătatea lui devenise foarte șubredă.

Toate acestea m-au determinat să fiu singuratică, să citesc cât mai mult, și, după moartea tatălui meu, să iau una dintre mediile cele mai mari și să mă pot întoarce acasă lângă mama și bunica mea, care nu mai aveau niciun sprijin. Astfel, am luat o medie foarte mare și am intrat la oraș.

Anul 1970, în care ați început studiile universitare, se situează în prima perioadă de relaxare culturală, între „obsedantul deceniu" și „Tezele din iulie". Care era încărcătura ideologică din mediul academic în acea perioadă?

În '70, când am început facultatea, doamna Dumitrescu-Bușulenga, profesoara titulară de literatură universală, și-a permis să înceapă cursul cu „Biblia – carte fundamentală a omenirii", ceea ce nu se întâmplase până atunci. În anul I, literatura universală se făcea foarte atent și la pas. Profesoara ne fascina prin faptul că avea o cultură excepțională și pur și simplu citea din Horațiu în latină, din Rabelais în franceza veche, din Homer în greacă, adică știa tot, absolut! A putut să predea ușor și liber. Deja în facultate se făceau scriitorii interziși în perioada obsedantului deceniu – Voiculescu, Blaga. Apucaseră să mai fie reangajați în universități oameni care fuseseră deținuți politici și care fuseseră asistenții facultății înainte, precum Cizek. Din generația tânără au fost Eugen Simion, Matei Călinescu, Sanda Golopenția-Eretescu. Am avut parte de profesori excepțional de buni, acesta a fost norocul meu.

În anul al II-lea a avut loc vizita în Coreea de Nord și a început strângerea șurubului. Au început să facă epurările dintre autori și, dintr-o dată, „s-a pus batista pe țambal". Când a apărut „Delirul" lui Preda au fost cozi imense. Am apucat să o luăm, dar în două săptămâni, volumul a dispărut din librării. După aceea ne-am întors la facultate. Noi făceam seminarul cu [Eugen] Simion la literatura contemporană. Ne-am dus la seminar disperați să discutăm cartea cu profesorul nostru, care ne era foarte drag. A refuzat cu obstinație! Era surd la întrebări, nu înțelegea, se făcea că nu observă cărțile de pe bancă. Și-a văzut mai departe de tema de seminar. I-a fost frică!

Și în facultate, la cămin, ne controlau când ne era lumea mai dragă, dacă nu aveam vreo iconiță pe perete... De Paști nu era niciun fel de liber, trebuia să facem reuniune la Facultatea de Drept. Era acolo un subsol foarte mare unde se făceau reuniuni. Eram obligatoriu acolo, până într-un an când au făcut studenții o „nefăcută". La căminele de lângă Operă, gardul era dintr-un fier forjat, cu țepi în partea de sus. Ei bine, într-o noapte de Înviere, când eram obligate să avem a doua zi „muncă voluntară", au ieșit studenții de la biserică și au pus pe fiecare țep câte o lumânare aprinsă de la Înviere. Era un spectacol...! Anul viitor ne-au dat liber, îți dai seama, nu puteai să verifici cine a pus acolo sute de lumânări!

V-a urmărit acest stigmat absurd, al originii nesănătoase și în facultate sau s-a pierdut?

În facultate pur și simplu am trișat la admitere. Era o rubrică, anume dacă părinții au suferit condamnări. Am spus că nu! Probabil fiind mulți – eu eram cuminte, nu ieșeam în evidență, nu făceam agitație – nu au mai verificat. A fost și anul acela în care a fost mai relaxată atmosfera, iar pe urmă am mers cu valul. Probabil ei verificau doar anul I în fiecare an.

Ce alte amintiri vă mai leagă de perioada studenției?

Puține de tot, pentru că, mai ales după moartea tatălui meu, am fost extrem de obsedată de faptul că trebuie să am una dintre mediile cele mai mari. Și am fost un fel de șoarece de bibliotecă. Fără petreceri, fără prietenii, fără nimic!

După întoarcerea în orașul natal, cum au fost primii ani în învățământ?

Primii opt ani am lucrat ca profesoară de franceză în școala primară. Mai apoi s-a terminat cu voia bună a lui Ceaușescu pentru limbile străine, le-a scos pe toate, și am trecut la gimnaziu ca profesoară de română. Fiind titulară, nu puteau să nu îmi dea post. Era o școală care abia se înființa. Era o școală cu 42-45 de copii în clasă, în trei ture! Școli enorme! Acolo am stat opt ani. În toți acești ani nu am avut voie o dată să dau concurs pentru liceu! Trebuia să dau concurs ca să intru la liceu, iar primul concurs a fost în ‘91. Existau posturi de titular și de suplinitor. Așa era conceput sistemul încât posturile de suplinitor de la liceu erau mai multe și erau lăsate la dispoziția activiștilor de partid.

Cum s-au văzut zilele Revoluției de la catedră?

Pe atunci eram încă la Școala Generală. În acele zile, unii s-au demascat efectiv! Imediat după ce s-a declarat că a fugit Ceaușescu, am făcut de permanență în școli. Eram toți la școală, iar în adunările acelea, care nu erau constituite, dar la care erau toți oamenii din școală, am fost martoră la confesiunea unei învățătoare tinere care a spus: „Da, eu am fost informatoare”. De asemenea, profesorii de sport au fost majoritatea, pentru că ei aveau libertatea de a umbla pe holurile școlilor. Ascultau la ușă și notau.

Cum a fost prima zi în care s-au întors copiii la școală după toate evenimentele din decembrie?

Pe atunci, aproape toată luna ianuarie era liberă, pentru economie de energie. Spre sfârșitul lui ianuarie, școala a reînceput cu multă reticență. Ne era frică. Copiii erau învățați de acasă să tacă, ca și când nu s-a întâmplat nimic.

Mai târziu, a început manipularea profundă prin televiziune. Era așa de puternică

această manipulare încât ajunsese să dea o poreclă pentru un copil. La un moment dat, pe o bancă a unei fete pe care nu o suportau colegii, era scris cu cretă „Copoasa”. Copiii urmăreau televiziunea și ajunseseră să considere cuvântul „Coposu” drept o insultă.

Ce s-a întâmplat cu disciplinele impuse pe filieră ideologică?

Au fost imediat scoase niște lucruri, toate nuvelele cu comunismul biruitor... dar reorientarea manualelor și a sistemului de învățământ a durat vreo doi ani. Nu s-a mai vorbit de Ceaușescu, dar despre economia socialistă, „cea mai minunată din lume”, s-a vorbit în continuare... tot felul de aberații: negarea negației, cantitatea care se transformă în calitate...

Vă temeați că s-ar putea să se întoarcă vechiul regim?

Da, absolut!

Deci nu se discuta politică.

Nu, profesorii se temeau ca de moarte. Se discuta orice, dar nu politică!

Cum a fost tranziția la liceu?

La început, când am intrat în liceu, cred că a durat câteva luni în care m-am întrebat dacă e adevărat sau nu, iar de copii pur și simplu m-am îndrăgostit. Am căutat să citesc cât mai mult, să fac cât mai bine față, mi se părea că nu-s destul de bună pentru nivelul lor. Erau și clase foarte bune. Cel puțin în primii zece ani, erau clase cu copii care îmi spuneau așa: „Doamna dirigintă, haideți să lăsăm materia săptămâna asta, că a apărut Cioran și noi am citit și vrem să discutăm! Lăsați că recuperăm!” Adică veneau ei cu inițiativa! Asta era în ‘91-’96! A mai durat avântul ăsta pentru lectură până prin 2005. Aveam clase extrem de bune. Aveam clase de filologie la care îmi spuneau elevii: „Doamna profesoară, să nu ne dați la teză ce am făcut! Dați-ne o poezie de unde se deschide cartea!” Voiau să își măsoare puterile cu un text nou, la prima vedere, să-și dezvolte creativitatea. Eu le-am încurajat creativitatea! Mi-am dat seama de asta abia mai târziu, din discuțiile cu colegii mei; eu credeam că toată lumea făcea la fel. Dar eu le spuneam elevilor mei: „Să nu vă aud cu ce am spus eu! Spuneți ce vreți voi, dar să fie al vostru.” Astăzi nu mai este așa, toată lumea vrea ce a spus el ca să fie comod, probabil – nu știu! Acesta a fost actul meu ca profesoară. I-am lăsat liberi, nu i-am stresat.

Odată cu oprirea cenzurii au început să apară cărțile scriitorilor renegați de fostul regim. Care anume dintre acestea îi interesau pe elevi cel mai mult?

Mircea Eliade. Se citea în disperare și „Noaptea de Sânziene”, „Istoria religiilor”, „Sacrul și profanul”. Cioran, Ioan Petru Culianu. I. D. Sîrbu. Apăruse și în România „Ora 25”, „Dumnezeu s-a născut în exil” de Vintilă Horia, pe care cei care se pregăteau

pentru olimpiade o iubeau. Citeau de drag! Și aveau opinii. Dezbăteam cărțile împreună.

Referindu-mă acum la tema abordată de redacția noastră în această lună, cea despre metodă, aș vrea să vă întreb ce credeți despre faptul că unii acuză că literatura română se predă în maniera în care elevii primesc texte de analiză exegetică pe care trebuie să le reproducă.

Cred că cei care acuză au dreptate. Aș lăsa libertatea elevului de a se confrunta singur cu textul. Se pot folosi niște texte critice, dar nu ca literă de evanghelie. În ultimii 5, poate chiar 10 ani a apărut o tendință, nu știu de cine introdusă, de a folosi un limbaj ridicol, pe care îl impun mulți profesori de liceu elevilor lor, crezând că așa vor lua note mari. De exemplu, s-a înlocuit verbul „a citi” cu „a lectura”. E o chestie prețioasă ca în „Prețioasele ridicole” de Molière. Mai apoi, personajul se numește „actant”, dacă scrii „personaj” îți scade nota. Este noua limbă de lemn pe care profesorii vor să o implementeze cu elevii lor, o limbă care îi îndepărtează de lectură, pentru că elevii folosesc toate aceste cuvinte fandosite doar la școală. E normal că elevii ajung să urască literatura! Este foarte bine să ai un vocabular variat și nu trebuie un inventar de termeni repetați în mod obsesiv până la tâmpenie. Vocabularul variat înseamnă și „fastidios” în loc de „plictisitor” sau „obstinat” în loc de „încăpățânat”, dar a impune un inventar de termeni fără de care un comentariu devine nul mi se pare deplasat.

Dar studierea curentelor literare credeți că este utilă?

Da! Pentru că reprezintă o modalitate de așezare în minte și de înțelegere a istoriei, cu care curentele literare merg în paralel, iar astfel universul se completează. Dar din nou, nu obsesiv, ci doar câteva lucruri de jalonare.

Piața divertismentului este mult mai bogată astăzi, ceea ce în mod natural a dus la o reducere a apetitului pentru lectură. Credeți că suntem doar într-o fază temporară?

Nu. Cred că asistăm la moartea literaturii, pe plan global. Literatura s-a mutat din palate în bordeie, din bordeie în dormitoare, din dormitoare în alcovuri și în momentul când ai terminat și acest ultim subiect, va muri. E adevărat. Post-modernismul de astăzi este moartea literaturii. După el nu mai are ce să fie! Acest curent, născut în America, spune, ca idee de bază, că toate lucrurile sunt egale pe lumea asta; de pildă, de ce o capodoperă precum *Don Quijote* nu poate să stea lângă o glumă obscenă? Pentru că tot text este! Nivelarea asta, care pornește din adâncul nostru, este și o decădere a condiției umane.

Cum credeți că ar putea deveni literatura atractivă pentru generațiile tinere?

Poate printr-o sincronizare cu realitatea. Formulele estetice excesive îndepărtează cititorul comun. De pildă, literatura lui Cărtărescu nu e la îndemâna oricui. El are o

lucrare extraordinară, *Levantul*, care folosește tot felul de clișee – chiar foarte frumos folosite – din diverse școli și etape ale literaturii. Ele sunt interesante pentru un cititor care le cunoaște, nu pentru unul care vrea să se odihnească într-o carte. Cititorul mediu, care găsește în literatură și divertisment, și odihnă, caută și modele umane, se orientează acum predominant spre memorialistică. Ficțiunea a devenit prea estetizantă!

În încheiere, ce transmiteți celor de toate vârstele care manifestă nostalgie pentru vechiul regim sau neascunsă admirație pentru idealurile de factură socialistă care bântuie astăzi prin societate?

O parte dintre oameni idealizează tinerețea lor în care erau sănătoși și le era bine. O altă parte sunt oameni care, din păcate, manifestă un defect: invidia. Înainte, toți oamenii aveau un apartament de la stat, două covoare și un televizor. Astăzi, prin valoarea lor profesională, unii oameni se ridică și își permit case mai bune, mașini mai bune, concedii mai bune. Mai apoi este neputința noastră de a ne uni pentru a atinge un scop comun. Acestea sunt două lucruri pe care noi, ca popor, ar trebui să le ameliorăm.

Doamnă profesoară, mulțumim foarte mult!

Imagine: Unsplash